

Ігор КРИВОШИЯ

магістр філософії,

студент за спеціальністю

«Правознавство»

Навчально-наукового

інституту заочного

та дистанційного навчання

Національної академії

внутрішніх справ України

що покладало виконання адміністративних функцій значною мірою на самих учасників і сторони судового процесу. Проте потрібно розрізняти поняття правового регулювання і правової системи. Остання характеризує правову дійсність у її статичному аспекті, тоді як правове регулювання охоплює її зворотний (динамічний) бік. Отже, їх зіставлення дозволяє описувати правову дійсність загалом, що необхідно для повної характеристики будь-якого правового явища, у тому числі й адміністративного примусу.

На думку І. Канта, не лише у римському праві, але й у всіх його подальших рецепціях правосвідомість виходила з того, що «те зло, яке ти робиш кому-небудь іншому з тих людей, які на це не заслуговують, ти робиш і самому собі», а отже, зрештою «покарання за вироком суду відрізняється від природної кари тим, що в останньому випадку порок сам себе карає» і ніякого адміністративного примусу при цьому непотрібно. Потреба в ньому виникає лише тоді, коли держава починає надавати адміністративні послуги приватним особам, які живуть у відповідності з нормами моралі і, маючи на своєму боці

Місце адміністративного

У попередньому номері «Правового тижня» ми розглядали питання, пов'язані з визначенням поняття адміністративного примусу. Тепер перейдемо до аналізу його ознак, які визначають його місце у правовій системі і роль у механізмі правового регулювання

Адміністративно-правове регулювання не відігравало значної ролі у римському правовому житті, оскільки норми адміністративного права були пов'язані перш за все із правом на позов, відшкодування збитків,

на основі законів, але здійснюється на основі підзаконних нормативно-правових актів, отже, не всі гілки влади і не всі органи держави уповноважені на його застосування, а лише ті з них, які належать до виконавчої влади. Коли ж його застосовують суди, можна вести мову про те, що виконавча влада делегувала їм свої права і повноваження. Хоча позасудовий характер застосування заходів адміністративного примусу залишається неодмінним, це не виключає можливості їх судового оскарження шляхом окремого звернення з цього приводу до суду.

Наступною ознакою, яка прямо випливає з попередньої, є спрощена процедура застосування адміністративного примусу порівняно з іншими видами публічного примусу. Нарешті, четверта ознака ще більше конкретизує його сутність і при цьому визначає коло суб'єктів виконавчої влади, які уповноважені на застосування адміністративно-примусових заходів. Згідно з цією ознакою адміністративний примус завжди має зовнішнє спрямування, тобто як суб'єкти, які його застосовують, так і об'єкти, щодо яких його застосовують, не можуть перебувати у стані службової підлеглості один до одного (навіть коли йдеться про правовідносини, що виникають між суб'єктами самої виконавчої влади), оскільки в іншому випадку діяла б нормативно-правові положення, що визначають якісно інший вид публічного примусу – дисциплінарний.

Роль адміністративного примусу

дичні факти, що виникли внаслідок свідомої правової поведінки людини.

Сутність розбіжності між природним і правовим регулюванням знаходить свій вираз у категорії «інтерес», що вперше з'являється у працях римського юриста Доміція Ульпіана. Ця категорія була фундаментальною для проведеного ним розподілу системи права на приватне і публічне. Але в подальшому у працях римських юристів виникло питання про те, чи достатньою мірою класичне римське право поставило публічні інтереси на службу приватним.

Всебічно розглянувши цю проблему, правники дійшли висновку, що захист приватних інтересів у правових нормах закріплений недостатньо. Причиною цього було закріплення у приватному праві самих лише речових прав і відсутність у законодавстві гарантій дотримання пов'язаних з ними договірних зобов'язань. Внаслідок цього правознавці рекомендували приватним особам при укладанні договорів обов'язково встановлювати у них добровільну неустойку, оскільки це було єдиною можливою гарантією захисту приватних прав.

Зрозуміло, що ці поради щодо договірних відносин загалом поширювалися і на відносини деліктного права зокрема, що виникали при цьому «ніби з договорів» (quasi ex contractu) і стосувалися також відносин адміністративно-правового регулювання. Ці відносини на той час займали окреме місце, оскільки були пов'язані з розподілом речових прав і не регулювалися жодними договорами. Отже, можна говорити про те, що у римському праві речі взагалі не розглядали як капітал. У цьому полягає і розбіжність між адміністративним примусом у римському і сучасному праві, оскільки захист прав людини при здійсненні заходів адміністративного примусу в римському праві не міг бути гарантований жодними

адміністративний примус, прагнуть убезпечити себе від протиправного порушення порядку речей, який розглядається ними як звичайний. Звідси випливає, що заходи адміністративного примусу з погляду їхньої ролі у римській судовій системі є похідними від заходів адміністративного попередження, оскільки у римському праві адміністративний примус за своєю сутністю є тією чи іншою формою уповноваження приватних осіб публічною владою захищати свої речові права доти, доки вони не будуть оформлені рішенням суду. Зрозуміло, що в сучасному праві можна говорити про те, що особи реалізують свої права та обов'язки не тільки самостійно, але й за допомогою державних органів, які надають їм відповідні адміністративні послуги і допомагають робити це ефективніше.

Раніше при вузькому визначенні адміністративного примусу було встановлено, що з двох основних функцій, покладених на публічно-правовий примус загалом (охорону і каральну), він виконує лише охоронну. Російські дореволюційні теоретики в галузі права називали охоронну функцію примусу негативною, оскільки «метою діяльності адміністрації є охорона громадського порядку і спокою шляхом обмеження природної свободи індивідуума примусовими засобами, а не надання позитивної послуги». Під позитивною (каральною) послугою розумілася не послуга з адміністративного попередження, припинення і покарання правопорушень, а послуга з кримінального покарання винних у скоєнні злочинів, оскільки вона надається суспільству державою не в адміністративному (позасудовому) порядку, а виключно через суд.

Порівняно з радянськими часами сфера застосування адміністративного примусу в Україні звузилася, оскільки у зв'язку з переходом на нові цивільні правовідносини суттєво зменшилася роль, яку відіграють у суспільстві самі охоронювані речові права. Якщо раніше, за відсутності в суспільстві поняття повної приватної власності, вони характеризували лише суспільну й особисту (часткову приватну) власність, то в сучасних умовах їх майже цілковито поглинуло поняття повної приватної власності. Проте адміністративний примус і досі не має в законодавстві офіційного статусу, тому що не прийнятий жодний нормативно-правовий акт, який визначає сфери його застосування в нових умовах.

Ознаки адміністративного примусу встановлюються виключно у відповідній науковій літературі. На думку науковців, найпершою його ознакою є те, що він застосовується від імені держави, тобто має офіційний, владний характер. Проте наступною ознакою є те, що він виникає

На вихідній стадії правового регулювання, коли формуються правові норми, адміністративний примус може вважатися не лише одним із методів адміністративної діяльності держави, але й основним методом розв'язання державою протиріч між особами у суспільстві, оскільки його норми саме для того і створюються, щоб у процесі надання правових послуг мати переважно безспірний характер. У цій якості адміністративний примус є «основною ознакою держави загалом», інакше кажучи, основною ознакою публічної влади.

Слід зазначити, що між адміністративним примусом і публічною владою законодавець встановив зворотний зв'язок. Його сутність полягає у тому, що результат правового впливу на правові відносини в державі за допомогою заходів адміністративного примусу відбивається на характері використання цих заходів. Таким чином, можна говорити, що основною ознакою адміністративного примусу стає публічна влада як наслідок реалізації його заходів, оскільки за його допомогою держава може враховувати приватні інтереси громадян і у безспірний спосіб здійснювати свій правовий вплив. Зворотний зв'язок між державою та її громадянами – це чинник успіху при реформуванні правової системи українського суспільства на європейських засадах.

Адміністративно-правові норми, які регулюють адміністративний примус, розрізняються за об'єктом і суб'єктом впливу. Отже, критерієм розрізнення є місце, яке вони посідають у правових відносинах.

Суб'єкти правового впливу

Правові норми, які регулюють заходи адміністративного примусу, містять не лише Кодекс України про адміністративні правопорушення, але й інші акти, зокрема Кримінальний кодекс України, тоді як правові норми, які регулюють заходи кримінального примусу, наведені виключно у ККУ. Таким чином, можна вважати, що адміністративний примус у публічному праві має комплексний характер. І в цьому полягає його третя, не менш важлива ознака.

Суттєвим є і те, що комплексний характер у цьому разі має об'єктивну і суб'єктивну сторони. Існують випадки, коли загроза суспільним відносинам виникає об'єктивно, наприклад внаслідок дії сил природи, тобто за відсутності протиправної поведінки, проте необхідність її усунення не менш актуальна, і внаслідок цього адміністративний примус має застосовуватися об'єктивно. Суб'єктивна сторона визначається лише правовими обставинами, що можуть бути кваліфіковані як правові дії, тобто як юри-

стичними і приватними договорами.

Отже, категорія «приватний інтерес» не відігравала великої ролі у системі положень нормативно-правових актів за часів існування класичного римського права. Хоча в подальшому, в умовах його рецепції, через праці римських юристів вона знайшла відбиток в основних положеннях, що визначають права людини, і закріпилася насамперед у працях засновників концепції європейської правової держави (Р. Штаммлера, Р. фон Моля, К.Т. Велькера, О. Бера, Ф. Ю. Шталя, Р. фон Гнейста та ін.), а потім і у створюваній за їхньою допомогою системі законодавства і права. Отже, можна дійти висновку, що в сучасному українському і загальноєвропейському праві, незважаючи на множинність суб'єктів, що здійснюють правовий вплив на суспільні відносини за допомогою адміністративного примусу, зрештою основним суб'єктом впливу виступає все ж таки приватний інтерес.

Об'єкти правового впливу

Загальною характеристикою об'єктів правового впливу адміністративного примусу є наявність у них якісної і кількісної сторін, які визначають юридичну спрямованість його заходів на укріплення приватного інтересу. Подібно до суб'єктів адміністративного примусу, його об'єкти мають за свою ознаку множинність власного характеру, проте виявляється вона по-різному, залежно від правових обставин. З кількісної сторони при вчиненні правових дій береться до уваги чисельність сторін, щодо яких здійснюється застосування адміністративно-примусових заходів. Серед них є не лише фізичні, але й юридичні особи різноманітних форм власності та організаційно-правових форм. А з якісної сторони до уваги береться сутність правових дій, правові методи, які були при цьому використані, та їхня кінцева мета.

Об'єкти правового впливу за допомогою адміністративного примусу з урахуванням його мети класифікуються за наявністю основного (перспективного) або похідного (ретроспективного) аспектів. Таким чином, вони розподіляються на основні і похідні. Перспективний аспект мети адміністративного примусу полягає у його спрямованості на боротьбу з екстремальними подіями і на заходи з упорядкування речових прав. Ретроспективний аспект мети адміністративного примусу полягає у його спрямованості на попередження і припинення правопорушень і на заходи, які передбачають адміністративну відповідальність. Отже, можна дійти висновку, що основною є саме перспективна мета. Згідно з нею адміністративний примус є основним засобом

примусу у правовій системі

правового регулювання, оскільки визначає норми, на яких ґрунтуються основні права людини.

Зрештою публічна влада надає основним об'єктам правового впливу послуги, в яких адміністративний примус вживається для адміністративного визначення їхнього правового статусу, а похідним надає послуги, в яких адміністративний примус вживається для адміністративного попередження, припинення і адміністративної відповідальності. На думку **А. Т. Комзюка**, сутність адміністративного примусу полягає в тому, що він «усуває аномалії протиправного або непротиправного характеру правової поведінки». Проте з цим не можна погодитися, бо адміністративний примус не є засобом усунення випадкових явищ і аномалій у правовій поведінці приватної особи за допомогою заходів адміністративного попередження, припинення і відповідальності, а є правовою основою всієї правової поведінки, оскільки адміністративний примус відіграє головну роль у визначенні правового статусу особи.

Висновки

Адміністративний примус здійснює правовий вплив на правову поведінку, яка у сучасному праві характеризується утвердженням партнерських відносин між державою та громадянином. Адміністративний примус слід розуміти через призму паритетних засад у відносинах приватних фізичних та юридичних осіб з органами публічної влади. Для стабільного підвищення рівня довіри громадян до органів публічної адміністрації необхідно зміцнити статус приватних осіб у відносинах з органами публічної влади шляхом справедливого правового регулювання адміністративної процедури. А для зміцнення цього статусу треба вдосконалити механізм правового захисту приватних осіб у відносинах з публічною адміністрацією шляхом прийняття відповідних нормативно-правових актів і запровадження нової ідеології функціонування

ти учасником цивільного обороту впливало з права бути власником будь-якого майна, і на цьому ж праві тримається сучасне право власності. Отже, правовий статус особи зрештою полягає в її здатності бути носієм речових прав.

Як ми з'ясували, у римському і сучасному праві право бути власником будь-якого майна набувається базово-адміністративним шляхом, оскільки передумовою його набуття є адміністративний примус, який застосовується для розмежування прав на посідання речей. Речі в римському праві поділяли на *res corporales* (тілесні) і *res incorporeales* (безтілесні). Під безтілесними речами розумілися особисті майнові і немайнові права (право на особисту честь і гідність, право вимоги, сервітути, право спадкування і будь-яке право, що виникає з договорів). Отже, у римському праві взаємозв'язок між речами і договірними відносинами розумівся як односторонній, а в чинному законодавстві він є двостороннім. Різниця між ними полягає в тому, що в римському праві права набувалися лише адміністративним шляхом, а в сучасному – адміністративним шляхом набувається лише визначення правового статусу особи, права ж набуваються як адміністративним, так і договірним шляхом. Якщо правовий статус речей невизначений або є спірним з погляду підстав їхнього набуття, права набуваються адміністративним шляхом. Якщо правовий статус речей визначений, права набуваються договірним шляхом.

Закріплення прав на речі як у римському, так і в сучасному праві відбувається лише адміністративним шляхом. Для цього також потрібен адміністративний примус, який полягає в отриманні особою адміністративних підстав і повноважень для захисту своїх прав на речі. Для внесення будь-яких змін до свого статусу особі необхідно у встановленому порядку закріпити набуті юридичні права, щоб у подальшому мати можливість реалізувати своє право через договірні відносини. З викладеного ви-

майнових і немайнових прав. Ці правові дії можуть реалізовуватися шляхом надання публічною владою таким суб'єктам адміністративних послуг. Сутність цих правових дій знаходить вираження у формі правового впливу на суспільні відносини, і вони мають місце до моменту визначення всіх питань, пов'язаних із закріпленням чи зміною суб'єктами приватного і публічного права їхнього правового статусу у безспірному (нотаріальному) чи судовому порядку.

Адміністративний примус має такі ознаки:

- 1) матеріальні норми адміністративного примусу мають безспірний характер;
- 2) процесуальні норми мають спрощену процедуру застосування;
- 3) зміст адміністративного примусу полягає в тому, що він здійснюється від імені держави, тобто має офіційний (владний) характер;
- 4) правовий вплив реалізується у формі розмежування повноважень громадян та компетенції органів публічної влади, оскільки первинними суб'єктами правозастосування виступають приватні особи, а вторинними – органи виконавчої публічної влади;
- 5) основним суб'єктом впливу виступає приватний інтерес, оскільки правозастосування адміністративного примусу на первинному рівні відбувається у формі використання приватними особами повноважень, делегованих їм публічною владою;
- 6) правозастосування адміністративного примусу на вторинному рівні відбувається у формі надання публічною владою адміністративних послуг;
- 7) правовий вплив характеризується множинністю суб'єктів і об'єктів приватного і публічного права, які здійснюють правозастосування адміністративно-правових норм;
- 8) між суб'єктами і об'єктами правозастосування не існує публічного і приватного підпорядкування;

ня органів публічної влади як таких, що забезпечують реалізацію прав і свобод громадян, надають якісні державні і громадські послуги. Адже кінцевою метою застосування заходів адміністративного примусу є захист населення від дій сторонніх третіх осіб, що посягають на правовий статус особи.

Оскільки правоздатність визначає правовий статус особи, щоб охарактеризувати роль адміністративного примусу у визначенні правового статусу особи, необхідно з'ясувати зміст правоздатності у римському праві. Зміст цивільної правоздатності римського громадянина охоплював два основні аспекти: *jus conubii* – право брати законний римський шлюб; *jus commercii* – право бути учасником цивільного обороту. У сучасному праві право брати законний шлюб впливає з права бути учасником цивільного обороту, тобто цивільний оборот у сучасному праві відіграє основну роль. У римському праві право бу-

пливає, що здійснення заходів адміністративного примусу є необхідною передумовою виникнення юридичних зобов'язань, які забезпечуються за допомогою механізму правореалізації і стають основою для системи законодавства і права загалом.

Основні положення цієї статті визначають адміністративний примус і його ознаки, які знаходять вираження у його правовій перспективі.

Адміністративний примус – це особливий, комплексний, об'єктивно необхідний та суб'єктивно обумовлений різновид публічно-правового примусу, що відбувається у формі правових дій уповноважених публічною владою суб'єктів приватного і публічного права для закріплення ними своїх особистих майнових і немайнових прав або для закріплення змін, внесених ними до своїх особистих

Правова перспектива адміністративного примусу полягає в тому, що він є основою для всіх видів примусу у публічному праві і в якості способу вирішення конфліктів між індивідами у безспірному порядку є основною ознакою публічної влади загалом. Отже, адміністративно-примусова реформа є основою для реформи не тільки галузі, що визначає примус у публічному праві, але й публічної адміністрації взагалі. Правову перспективу адміністративного примусу доцільно закріпити на законодавчому рівні, визначивши статус адміністративного примусу шляхом розробки відповідних нормативно-правових документів. Головне місце серед них має посісти Адміністративно-процедурний кодекс, який стане загальним регулятором адміністративно-примусових відносин. У спеціальних законодавчих актах слід визначити заходи, які регулюватимуть його окремі процедури.

Державна судова адміністрація України

R

оголошує конкурс на заміщення вакантних посад державних службовців ДСА України:

- *головний спеціаліст відділу фінансового забезпечення місцевих загальних, апеляційних судів та установ Державної судової адміністрації України (тимчасово, на період відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку основного працівника);*
- *головний спеціаліст відділу судової статистики та діловодства управління з питань судового діловодства.*

Основні вимоги до кандидатів:

- громадянство України;
- 1 посада: вища економічна освіта з освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста або магістра;
 - стаж роботи за фахом в державній службі не менше 1 року або стаж роботи за фахом в інших сферах не менше 3 років;
- 2 посада: вища юридична освіта з освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста або магістра;
 - стаж роботи на державній службі на посаді провідного спеціаліста не менше 1 року або за фахом в іншій сфері не менше 3 років;
- досконале володіння державною мовою, основами діловодства;
- вміння працювати на комп'ютері

Для участі у конкурсі подаються документи:

- заява про участь у конкурсі;
- заповнена особова картка (форма П-2 ДС) з додатками, автобіографія;
- копія паспорта;
- копії документів про освіту, підвищення кваліфікації, вчені звання та наукові ступені;
- копія військового квитка;
- медична довідка про стан здоров'я за формою № 133-о;
- копія трудової книжки, завірена за місцем роботи;
- копія довідки про присвоєння ідентифікаційного номеру;

- декларація про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за минулий рік за формою згідно з додатком до Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції»;
- довідка про допуск до державної таємниці (у разі його наявності);
- дві фотокартки розміром 4 x 6 см;
- письмова згода на проведення спеціальної перевірки;
- письмова згода на обробку персональних даних.

Додаткова інформація щодо основних функціональних обов'язків, розміру та умов оплати праці, переліку питань для перевірки знання законодавства надається відділом проходження державної служби працівників державної судової адміністрації за тел.: **(044) 277-76-19** або **277-76-18**

Документи щодо участі в конкурсі приймаються протягом **30 календарних днів з дня опублікування оголошення за адресою:**
01601, м. Київ, вул. Липська, 18/5